OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

Kriminaalipolitiikka- ja rikosoikeusosasto
Juha Keränen, neuvotteleva virkamies
juha.keranen@gov.fi, puhelin 0295 150 142

VASTINE/LISÄTÄYDENNYS

1.11.2022

Eduskunnan lakivaliokunnalle

# Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi Euroopan unionin ja kansallisen oikeuden rikkomisesta ilmoittavien henkilöiden suojelusta sekä siihen liittyviksi laeiksi (HE 147/2022 vp)

Oikeusministeriö on aikaisemmin täydentänyt vastinettaan lakivaliokunnalle. Tämän lisäksi oikeusministeriö esittää tarkennuksia seuraavassa esitettäviin kohtiin.

## 2. Poikkeukset soveltamisalasta (4 §)

Oikeusministeriö on aikaisemmin 24.10. vastineessaan kohdassa 2 esittänyt 4 §:n 5 –kohdan osalta seuraavaa;

”Oikeusministeriö esittää asian selventämiseksi, että 4 §:n 5 –kohta muutettaisiin seuraavanlaiseksi: ” esitutkintaa, syyteharkintaa tai oikeudenkäyntiä rikosasiassa koskevien säännösten soveltamiseen.” Lakiesityksessä oleva ”tuomioistuinmenettelyssä” –sana halutaan korvata viittauksella oikeudenkäyntiä rikosasioissa koskeviin säännöksiin, koska tällöin viitattaisiin mahdollisimman laajasti ko. säännöksiin, myös tuomioistuimen ulkopuoliseen rikosprosessiin, kuten sakkomenettelyyn. Direktiivin resitaalin 28 mukaisesti tässä laissa säädetty ei vaikuttaisi rikosprosessia koskeviin kansallisiin sääntöihin eikä etenkään niihin sääntöihin, joiden tarkoituksena on turvata tutkintatoimien ja oikeusmenettelyjen luotettavuus tai ilmoituksen kohteena olevien henkilöiden oikeus puolustukseen. Ilmoittajansuojeluprosessi ja mahdollisesti sen pohjalta käynnistyvä rikosprosessi voivat jatkua rinnakkaisina, eikä rikosprosessin käynnistyminen poistaisi ilmoittajansuojelujärjestelmän ilmoittajalle takaamaa vastatoimien suojaa.”

Oikeusministeriö tarkentaa edellä mainittua tekstiä korvaamalla sen seuraavalla tekstillä;

Ilmoittajansuojelulakiehdotuksen 4 § sisältää poikkeukset ehdotetun ilmoittajansuojelulain soveltamisalasta. Pykälän 5 kohdan mukaan tätä lakia ei sovelleta esitutkintaan, syyteharkintaan tai rikosasian käsittelyyn tuomioistuinmenettelyssä. Ehdotetun 5 kohdan sisältöä ja tarkoitusta on selostettu esityksen perusteluissa (s. 152). Perusteluista ilmi käyvin tavoin säännöksellä on tarkoitus kattaa kaikki rikosprosessin vaiheet. Hallituksen esityksen perustelujen mukaan rikosasian käsittelyllä tarkoitetaan rangaistusvaatimuksen käsittelyä kaikenlaisissa menettelyissä.

| Postiosoite<br>Postadress | Käyntiosoite<br>Besöksadress | Puhelin<br>Telefon | Faksi<br>Fax | S-posti, internet<br>E-post, internet |
|---|---|---|---|---|
| Oikeusministeriö<br>PL 25<br>FI-00023 Valtioneuvosto<br>Finland | Eteläesplanadi 10<br>00130 Helsinki<br>Finland | 0295 16001<br>Internat.<br>+358 295 16001 | 09 160 67730<br>Internat.<br>+358 9 160 67730 | kirjaamo.om@gov.fi<br>www.oikeusministerio.fi<br>www.justitieministeriet.fi |

Hallituksen esityksen sisältämässä 4 §:n 5 kohdan muotoilussa viitataan rikosasian käsittelyyn tuomioistuinmenettelyssä. Kyseinen muotoilu ei täysin kata perusteluissa esitettyä tarkoitusta kaikkien rikosprosessin vaiheiden ja kaikenlaisten menettelyiden huomioimisesta. Jotta säännös kattaisi selkeämmin myös edellä todetun esityksen perusteluissa esitetyn tarkoituksen, säännöksessä on perusteltua viitata tuomioistuimessa tapahtuvan rikosasian käsittelyn lisäksi rikosasian käsittelyyn myös muussa menettelyssä. Tällöin viittaus kattaa laajasti rikosprosessia koskevan sääntelyn kattaen myös tuomioistuimen ulkopuolisen rikosprosessin, kuten sakkomenettelyn.

Ehdotetun 4 §:n muissa kohdissa kuin 5 kohdassa tarkoitetuissa tilanteissa on selkeämmin kyse tietynlaisten tietojen ilmoittamisesta ja niiden sulkemisesta ehdotetun lain soveltamisalan ulkopuolelle. Pykälän 5 kohdassa sen sijaan on kyse yleisemmin rikosprosessia koskevasta sääntelystä ja sen suhteessa ilmoittajansuojelulakiin. Luontevampi paikka tällaiselle säännökselle, on ehdotetun lain 3 §, joka koskee suhdetta muuhun lainsäädäntöön. Edellä todetun vuoksi oikeusministeriö esittää, että 3 §:ään lisätään uusi 3 momentti, jonka mukaan tämä laki ei vaikuta esitutkintaa, syyteharkintaa eikä rikosasian käsittelyä tuomioistuimessa tai muussa menettelyssä koskevien säännösten soveltamiseen. Samalla on syytä poistaa ehdotetun soveltamisalasta tehtäviä poikkeuksia koskevan 4 §:n 5 kohta.

Oikeusministeriön esittämä uusi 3 §:n 3 momentti vastaa direktiivin sanamuotoa, jonka mukaan direktiivi ei vaikuta unionin oikeuden tai kansallisen lainsäädännön soveltamiseen rikosprosessia koskevien sääntöjen alalla (3 artiklan 3 kohdan d alakohta). Direktiivin johdantokappaleessa 28 todetaan, että vaikka direktiivissä olisi säädettävä luottamuksellisuuden suojan rikkomistapauksissa tietyin edellytyksin rajoitetusta vastuuvapaudesta, mukaan luettuna rikosoikeudellinen vastuu, se ei saisi vaikuttaa rikosprosessia koskeviin kansallisiin sääntöihin eikä etenkään niihin sääntöihin, joiden tarkoituksena on turvata tutkintatoimien ja oikeusmenettelyjen luotettavuus tai ilmoituksen kohteena olevien henkilöiden oikeus puolustukseen. Muutoksella osin selvennetään, että laissa on säännöksiä, jotka voivat tulla sovellettaviksi myös rikosprosessissa, kuten 24 §:n säännös vastuuvapaudesta.

Edellä selostetun valossa oikeusministeriö esittää lakivaliokunnalle, että 1. lakiehdotuksen 4 §:n 5 kohta poistetaan ja 3 §:ään lisätään uusi 3 momentti seuraavasti:

”Tämä laki ei vaikuta esitutkintaa, syyteharkintaa eikä rikosasian käsittelyä tuomioistuimessa tai muussa menettelyssä koskevien säännösten soveltamiseen.”

Ilmoittajansuojeluprosessi ja mahdollisesti sen pohjalta käynnistyvä rikosprosessi voivat jatkua rinnakkaisina, eikä rikosprosessin käynnistyminen poista ilmoittajansuojelujärjestelmän ilmoittajalle takaamaa vastatoimien suojaa.

## 4. Ilmoittajan suojelun yleiset edellytykset (6 §)

Oikeusministeriö on 24.10. vastineessaan kohdassa 4 esittänyt ehdotetun lain 6 §:n osalta seuraavaa;

”Oikeusministeriö yhtyy eduskunnan oikeusasiamiehen huomautukseen rikkomista koskevasta tiedosta ilmoittamishetkellä ja tiedon kuulumisesta lain soveltamisalaan ja kannattaa hänen esittämäänsä sanamuotoa ehdotetun lain 6 §:ään. Näin sanamuoto vastaisi paremmin ilmoittajansuojeludirektiivin 6 artiklan 1 a –kohdassa mainittua, jossa mainitaan seuraavasti: ”a) heillä oli perusteltu syy uskoa, että ilmoitetut rikkomisia koskevat tiedot pitivät paikkansa ilmoittamishetkellä ja että tällaiset tiedot kuuluivat tämän direktiivin soveltamisalaan; ja”.”

Oikeusministeriö tarkentaa edellä mainittua tekstiä korvaamalla sen seuraavalla tekstillä;

Oikeusministeriö yhtyy eduskunnan oikeusasiamiehen huomautukseen rikkomista koskevasta tiedosta ilmoittamishetkellä ja tiedon kuulumisesta lain soveltamisalaan. Oikeusministeriö esittää seuraavaa sanamuotoa 6 §:ään; ”Tässä laissa säädetyn suojelun yleisenä edellytyksenä on, että ilmoittajalla on ilmoittamishetkellä perusteltu syy uskoa, että rikkomista koskeva tieto pitää paikkansa ja että tällainen tieto kuuluu lain soveltamisalaan.”

Näin sanamuoto vastaisi paremmin ilmoittajansuojeludirektiivin 6 artiklan 1 a –kohdassa mainittua, jossa mainitaan seuraavasti: ”a) heillä oli perusteltu syy uskoa, että ilmoitetut rikkomisia koskevat tiedot pitivät paikkansa ilmoittamishetkellä ja että tällaiset tiedot kuuluivat tämän direktiivin soveltamisalaan; ja”.” Ilmoittamishetken tietoisuus viittaisi selkeämmin myös tietoisuuteen siitä, että rikkomista koskeva tieto kuuluu soveltamisalaan.

## 11. Vastuuvapaus (24 §)

Oikeusministeriö on 24.10. päivätyssä vastineessaan kohdassa 11 esittänyt 24 §:n 1 momentin täsmentämistä seuraavasti:

”24 § Vapaus vastuusta

Ilmoittajaa, joka ilmoittaa tai julkistaa rikkomista koskevia tietoja tämän lain mukaisesti, ei aseteta tietojen antamisen, hankkimisen, ilmoittamisen tai julkistamisen osalta vastuuseen sopimukseen, lakiin, asetukseen tai määräykseen perustuvaa tietojen ilmaisemista koskevan rajoituksen rikkomisesta. Edellytyksenä on lisäksi se, että ilmoittajalla oli ilmoittamishetkellä perusteltu syy uskoa, että tietojen ilmoittaminen tai julkistaminen on välttämätöntä tämän lain soveltamisalaan kuuluvan rikkomisen paljastamiseksi.”

Jälkimmäisessä lauseessa ”oli”-sana on muutettu muotoon ”on”. Muutettu muoto kuvaa paremmin sitä, että kysymys on ilmoittajan ilmoittamishetken käsityksestä ilmoittamisen merkityksestä (toiminnan hetken tietojen perusteella).

## 16. Hyvitys (34 §)

Oikeusministeriö on 24.10. vastinetäydennyksen kohdassa 16 esittänyt vastineen hyvityksen osalta. Tekstin toiseksi viimeinen kappale koskien 34 §:n 5 momentin säännöskohtaisia perusteluja on virheellinen ja se tulee poistaa, joten oikeusministeriö korjaa tekstiä siten, että se kuuluisi seuraavasti;

**Oikeusministeriö:** Oikeusministeriö katsoo, että hyvitys on tarpeellinen hallituksen esityksessä esitettyjen perustelujen mukaisesti, ensisijaisesti mm. siitä syystä, että vastatoimien kiellon rikkomisesta ei aina aiheudu vahinkoa, jonka määrä pystytään näyttämään toteen. Hyvitykselle ei tulisi säätää euromääräistä kattoa, koska tuomioistuin voi ottaa asiaan liittyvät seikat huomioon ja halutessaan kohtuullistaa hyvityksen määrän halutessaan.

Vahingonkorvauksen ja hyvityksen suhteen osalta oikeusministeriö viittaa korkeimman oikeuden ratkaisuun KKO 2020:97, jossa on arvioitu tuomittavien korvausten yhteensovittamista tilanteessa, jossa oli kyse työsyrjinnästä ja siihen liittyvästä kärsimyskorvausta koskevasta vaatimuksesta silloin, kun kantajalle oli lainvoimaisella tuomiolla määrätty saman menettelyn perusteella maksettavaksi yhdenvertaisuuslaissa tarkoitettu hyvitys sekä työsopimuslaissa tarkoitettu korvaus työsuhteen perusteettomasta päättämisestä, joka korvaus sisälsi myös korvauksen aineettomasta vahingosta. Työsopimuslaissa ja vahingonkorvauslaissa ei ole säädetty niiden perusteella tuomittavien korvausten yhteensovittamisesta. KKO katsoi, että erityisesti vahingonkorvausoikeudelliseen rikastumiskieltoon

liittyvillä perusteilla aiemmin tuomittu hyvitys ja korvaus työsuhteen perusteettomasta päättämisestä voitiin ottaa huomioon määrättäessä vahingonkorvausta saman tapahtuman perusteella. Oikeusministeriö toteaa, että ehdotetussa 26 §:ssä säädetään vain taloudellisen vahingon korvaamisesta. Mahdollisen henkilö- ja esinevahingon korvaamiseen sovellettaisiin vahingonkorvauslain säännöksiä, jossa ei siis ole yhteensovittamissäännöksiä. Vaikka 26 §:ään lisättäisiin yhteensovittamissäännös, tilanne henkilö- ja esinevahinkojen osalta olisi edelleen tulkinnanvarainen. Tämän vuoksi pykälään otettava yhteensovitussäännös ei olisi tarkoituksenmukainen. Ottaen huomioon korkeimman oikeuden ratkaisun KKO 2020:97 oikeusohje ja vahingonkorvausoikeuden yleinen rikastumiskiellon periaate, voidaan sääntelyä oikeusministeriön näkemyksen mukaan pitää selkeänä sen osalta, että aiemmin ehdotetun lain nojalla tuomittu hyvitys voi tulla myöhemmin huomioon otettavaksi tuomittaessa aineettoman vahingon korvausta samaan tekoon perustuvasta loukkauksesta.

Professori Melanderin huomautus toimivaltaisesta tuomioistuimesta on oikea. Tältä osin oikeusministeriö esittää korjausta seuraavassa asiakohdassa.

## 20. Muut huomiot

Oikeusministeriö on 24.10. päivätyssä vastineessaan kohdassa 20. 2 esittänyt muutosta 15 §:ään. Oikeusministeriö esittää tilalle seuraavaa tekstiä;

**Oikeusministeriö:** Oikeusministeriö yhtyy tähän huomioon, pykälässä on virhe. Lauseen tulisi kuulua: ”Sisäisessä ilmoituskanavassa on voitava ilmoittaa kirjallisesti tai suullisesti.” Pykälän perustelut vastaavat korjattua sanamuotoa.

Oikeusministeriö toteaa lisäksi, että 15 §:n 4 momentissa oleva ”olisi” –sana tulee muuttaa ”on” –sanaksi. Lisäksi toisen virkkeen ”niihin”- sana tulisi sanalla ”ilmoittamiseen” tekstin selkeyttämiseksi. 4 momentin ensimmäinen lause kuuluisi siten seuraavasti: ” Sisäisen ilmoituskanavan perustaneen organisaation on tiedotettava ilmoittamisesta sisäiseen ilmoituskanavaan ja oikeuskanslerin keskitettyyn ilmoituskanavaan, ilmoittamiseen liittyvistä menettelyistä ja ilmoittajan suojelun edellytyksistä.”